

För och emot turkiskt EU-medlemskap

En debattanalys

Anders Norén och Magnus Petersson

Abstract

I denna uppsats analyseras debatten kring Turkiets ansökan om medlemskap i EU. Argument för och emot Turkiets medlemskap analyseras utifrån tre kategorier: pragmatiska, värdegrundsoorienterade och moraliska argument. Dessa kategorier hänförs till olika idealtyper. Idealtyperna kopplas i sin tur till en övergripande inställning till EU.

Analysen av debatten bringar i första hand klarhet i argumentationen i det specifika studerade fallet. Genom att relatera argumenten till idealtyper, som utgår från grundläggande inställningar avseende EU:s identitet, tillförs också en generaliserande ambition.

Den största delen av argumentationen har upptagits av pragmatiska argument. De värdegrundsoorienterade argumenten är inte lika många men har haft stor tyngd i debatten. Det politiska projektet att utvidga EU:s gränser är i allra högsta grad beroende av bilden av en gemensam identitet. Moraliska argument utgår från att kandidatländer måste garantera mänskliga rättigheter, men också att EU som en liberal institution har en moralisk skyldighet att främja konsolidering av mänskliga rättigheter.

Nyckelord: EU, Turkiet, Idealtyper, Ideologianalys, Idéanalys, EU:s utvidgning.

Antal tecken: 72 256.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte	1
1.2	Metod	1
1.3	Avgränsningar	3
1.4	Material	4
2	Det politiska landskapet	5
3	Pragmatiska argument	7
3.1	Säkerhetspolitiskt/strategiskt	7
3.1.1	Allmänna överväganden	7
3.1.2	Förhållandet till USA	9
3.1.3	Förhållandet till Ryssland	10
3.1.4	Förhållandet till länderna i Mellanöstern	10
3.1.5	Förhållandet till Centralasien	11
3.2	Praktiskt	12
3.2.1	Ekonomi	12
3.2.2	Illegal immigration	14
3.2.3	Cypern	14
4	Värdegrundsorienterade argument	16
5	Moraliska argument	19
6	Analys	22
6.1	EU som en problemlösande institution	22
6.2	EU som en värdebaserad gemenskap	24
6.3	EU som en rättighetsbaserad post-nationell institution	25
7	Avslutande synpunkter	26
8	Referenser	27

1 Inledning

Dessa dagar är det svårt att slå upp en dagstidning utan att läsa något om Turkiets ansökan om EU-medlemskap. Det är inte förvånande. Fallet med Turkiet är särskilt intressant. Förhandlingarna om turkiskt EU-medlemskap aktualiserar nämligen alla diskussioner om avsikten med EU-samarbetet och dess framtid. Olika uppfattningar om vad EU är, samt om i vilken riktning EU skall utvecklas leder till många olika sätt att betrakta Turkiet som ett kandidatland. I en unipolär värld där det är USA och resten av världen, kan frågan ställas var ett land med en storslagen historia, i en våldsam och utsatt region, i ett slutskede av en skakig väg mot demokratisering, skall välja att placera sin lojalitet. Vad kan förväntas av ett EU-medlemskap och vilka krav kan ställas på dess medlemmar?

För att inträdet av en ny medlem skall godkännas måste alla EU-medlemmar vara överens, vilket gör förhandlingarna om Turkiets inträde särskilt känslig. Därför är också spridningen av argument stor och grundar sig i olika sätt att betrakta den Europeiska Unionen. Den grundläggande forskningsfrågan, ”the puzzle”, här är hur man kan skapa ordning bland den mängd av argument som har hörts i debatten.

1.1 Syfte

Syftet med denna framställning är att sammanställa argumenten för och emot ett turkiskt EU-medlemskap. Därtill avser vi att analysera dessa argument och relatera dem till den inställning till EU enligt vilken de har formulerats, varvid även avsändaren bakom argumenten studeras. På så sätt kan vi skapa en grundläggande förståelse för argumentering hos såväl förespråkarna för och motståndarna mot ett turkiskt medlemskap i EU. Vår undersökning utgår från hypotesen att olika arguments utformning beror på hur den som uttalar argumenten ser på EU.

1.2 Metod

Vår framställning är ett exempel på en fallstudie. Fallet som studeras är Turkiets ansökan om EU-medlemskap.

Metoden som används är två olika former av textanalyser. Den första uppgiften är kvantitativ till sin art. Alla argument som har framförts för och emot ett turkiskt medlemskap kommer att presenteras kort och översiktligt. Vi har alltså

försökt att rekonstruera argumentationen i en debatt. I så måtto utgör vår framställning en argumentationsanalys (Jfr. Bergström & Boréus, s. 91). Det är svårt att sammanställa alla argument i en stor debatt, utan att samtidigt reflektera över vilka idéer om EU och dess möjligheter till utvidgning som framträder. Vår andra uppgift är därför att göra en idéanalys. För att skapa ordning och, för att förstå argumentens olika ursprung har vi hänfört argumenten till olika *idealtyper*. Analysverktyget *idealtyp* är speciellt fördelaktigt i vårt fall – en rent deskriptiv framställning – där det gäller att bearbeta ett mycket omfattande material och försöka kategorisera och finna mönster (a.a., s. 171; Esaiasson m.fl., s. 151).

Idealtyper används vanligen vid idéanalyser. Det var sociologen Max Weber som först presenterade idealtyper som en typ av tankekonstruktion som med fördel lyfter fram utmärkande drag i det som studeras. (Bergström & Boréus, s. 159). Den övergripande *idén* som studeras här är organisationen EU och hur den idén tar sig uttryck hos dels ett kandidatland och dels hos medlemmarna av unionen. Med hjälp av olika ”typiserade abstraktioner” av EU kan vi formulera hypotesen att olika arguments utformning beror på hur den som uttalar argumenten ser på EU (Esaiasson m.fl., s. 155).

Vår framställning bygger, som framgått ovan, på en argumentationsanalys och på en idéanalys. Härigenom kommer många olika synsätt, som står i konflikt med varandra och verkar polemiserande, lyftas fram. Det är inte svårt att urskilja olika sätt att argumentera. Idealtyperna är ett sätt att skapa ordning bland olika argument och vår sammanställning kan ses som – i brist på ett bättre samlingsnamn – en debattanalys. Vi är medvetna om att det inte är fråga om en debatt i ordets egentliga bemärkelse, dvs. att varje artikel eller bok som beaktas är ett svar på ett tidigare debattinlägg. Ställda emot varandra – såsom kommer ske i denna framställning – är det ändå fruktbart att se argumenten för och emot turkiskt EU-medlemskap som en debatt om EU och Turkiet.

Nyttan av att använda idealtyper i en debattanalys som förevarande är givetvis beroende av hur väl idealtyperna är konstruerade. Eftersom EU och den turkiska ansökan är tämligen välkända fenomen är det naturligtvis lättast att utgå från eventuella tidigare forskningsinsatser (Jfr. Esaiasson m.fl., s. 156). Helene Sjursen har i ett arbete om effekterna av fortsatt EU-utvidgning konstruerat olika idealtyper av EU. Vi skall i denna uppsats använda oss av hennes konstruktion.

Enligt Sjursen kan EU betraktas på tre olika sätt: 1) som en problemlösande institution; 2) som en värdebaserad gemenskap; och 3) som en rättighetsbaserad *post*-nationell union. Sjursen kopplar sedan dessa tre idealtyper till tre typer av argument, enligt följande: a) *Pragmatiska* argument – utvärderas i förhållande till den ”output” som kan förväntas produceras; b) *Etiska/politiska* argument – vilar på uppfattningen om ett kollektivt ”oss” och de plikter och skyldigheter som man har till detta kollektiv; c) *Moraliska* argument – vilar på uppfattningen om vad som är rättvist (Sjursen, s. 2 ff.).

Vi gör i vår framställning ett litet avsteg från Sjursens begreppsapparat och väljer att kalla b) för *Värdegrundsorienterade* argument, vilket är ett uttryck som säger mer om vad det handlar om i fallet med Turkiet.

Fördelen med att dela upp debatten i pragmatiska, värdegrundsorienterade och moraliska argument är att vi på så sätt kan demonstrera skillnaden mellan rationalism, eller ”rational choice”, och konstruktivism. De pragmatiska, nyttobetonade, argumenten är typiska för en rationalistisk metod. Tanken är att aktörer på den politiska arenan agerar utifrån makt och intressen, varvid det valda handlingsalternativet utvärderas i förhållandet till uppställda målsättningar

(Lundquist, s. 111). Finessen med att också använda en konstruktivistisk metod är att vi kan beakta uttalanden om att Turkiet ”inte hör hemma” i Europa och vi kan förklara varför så mycket av debatten fokuserar på skyddet av mänskliga rättigheter. Konstruktivismen förklarar hur politiska aktörers identiteter, värden, intressen och normer konstrueras av strukturen i det internationella systemet (Baylis & Smith, s. 264 f.).

Den *förklarande* ambitionen i vårt arbete kommer till uttryck i den grundläggande hypotesen att argumenten för och emot ett turkiskt EU-medlemskap i själva verket grundar sig på vilken roll EU antas ha. Således kan inte de argument vi studerar förklaras utan att olika uppfattningar om EU begrundas. Genom detta metodologiska upplägg bedömer vi att studiens syfte uppfylls, alltså att skapa en grundläggande förståelse för argumentering hos såväl förespråkarna för och motståndarna mot ett turkiskt medlemskap i EU.

1.3 Avgränsningar

För att studien ska vara genomförbar är det nödvändigt att begränsa omfånget avseende såväl tid som sammanhang.

Den första avgränsningen vi gör är att enbart se till vetenskapligt material. Våra källor utgörs därmed av argumenten såsom de har framkommit i vetenskapliga publikationer. Tanken med detta är att vi genom att utgå från vetenskapliga källor säkerställer att materialet är tillgängligt för vidare analyser samt att faktauppgifter är korrekta. Genom att utgå från vetenskapligt material möjliggörs också ett proportionellt urval av argument som hade varit svårare om vi hade utgått från en obegränsad mängd inlägg i den politiska debatten och från artiklar i dagspressen.

Vi har även valt att avgränsa vårt material i tiden, så att vi endast beaktar argument som har publicerats efter 1990. Anledningen till detta är att vi strävar efter att analysen ska vara relevant i en samtida kontext och den i högsta grad levande debatten om Turkiets medlemskap i EU. Detta förutsätter generellt att inläggen kan relatera till den världsordning som uppkommit efter Sovjetunionens sammanfall. Samtidigt riskerar vi att missa argument som publicerats tidigare men som ännu är relevanta. I avvägningen mellan dessa båda intressen väljer vi 1990 som en rimlig vattendelare.

Vi har varit tvungna att göra en kvantitativ avgränsning av materialet som behandlar EU och Turkiet. Delvis beror detta på begränsat utrymme. Delvis beror detta på att moderna sökrresurser, när allt kommer omkring, är beroende av en oerhörd uppfinningsrikedom när det gäller sökord. Frånvaron av sådan uppfinningsrikedom beror på den mänskliga faktorn. Det är således inte sannolikt att materialet som beaktats är uttömmande. Omfattningen av det material som faktiskt har hittats torde emellertid vara tillräckligt för att skapa en fullgod validitet åt våra resultat. Argumenten som beaktas är sådana som är återkommande i varje relevant material. Således är sannolikheten inte stor att vi har förbisett något argument för och emot turkiskt EU-medlemskap. Däremot tvingas vi självfallet göra en kvalitativ avgränsning. Argumenten kan raffinerats betydligt och t.ex. är diskussionen om de ekonomiska effekterna av turkiskt EU-medlemskap summariskt behandlade.

Vi bedömer att dessa avgränsningar ändå inte inskränker på den interna validiteten eftersom vi kan dra slutsatser från ett representativt, och i sammanhanget relativt, stort antal fall som faktiskt undersöks. I förhållande till möjligheten att generalisera slutsatserna till likartade fall skall noteras att de särskilda omständigheter som omger detta fall givetvis begränsar generaliserbarheten till sådana fall som inte omges av samma omständigheter. T.ex. är det inte helt okomplicerat att göra en jämförelse med de Central- och östeuropeiska ländernas EU-kandidaturer, eftersom argumentationen där skiljer sig markant från EU/Turkiet-debatten. Likväl är det vår inställning att allmängiltigheten, den externa validiteten, är förhållandevis god mot bakgrund av att vi relaterar argumenteringen till idealtyper. En generalisering skall därför inte ses främst i ljuset av det specifika fallet med Turkiets anslutning till EU, utan vilka argument som förs fram i förhållande till de studerade idealtyperna.

1.4 Material

Vi är intresserade av att *förklara* argumenten för och emot ett turkiskt EU-medlemskap. Material som hittas i dagstidningar bidrar inte med tillfredsställande på frågan ”varför?”. Därtill är antalet tidningsartiklar närmast oändligt. Ett bättre sätt att förstå debatten är att ta del av ett stort antal akademiska publikationer. Vi har gått igenom ett stort antal (stats)vetenskapliga tidskrifter för att skapa ordning bland argumenten. Några nyutkomna böcker på området har varit till stor hjälp för att skapa ordning. Dessa skall här nämnas: *Turkey – a Glittering Prize or a Millstone?*, *European Union with Turkey – the possible impact of Turkey’s membership on the European Union*, *Questioning EU enlargement – Europe in search of identity*, *Turkey and the EU – an awkward candidate for EU membership?*.

Fastän materialet är mycket stort är antalet argument betydligt färre. Genom att gå igenom ett stort material har vi försäkrat oss om vilka typer av argument som är återkommande i debatten. På så vis är det faktiskt möjligt att relativt översiktligt skapa en större förståelse för Turkiets roll på den europeiska politiska arenan.

2 Det politiska landskapet

Det kalla krigets slut skapade nya utmaningar för länderna i Östeuropa och Centralasien. De sovjetiska militära och ideologiska hoten mot Europa ersattes av nya och potentiella, politiska, samhällsliga och miljömässiga problem (Arikan, s. 19; Lundgren, s. 132). Det är en utveckling som tycks ha ökat interdependensen mellan Europas kärna och dess ytterområde (Arikan, s. 19).

Turkiet var en av de stater som påverkades mest. Flera nya nationella identiteter i nybildade stater längs Turkiets gränser ledde till inrikeskonflikter. Det kalla krigets slut innebar dock inte bara utmaningar för Turkiet, utan också flera möjligheter att anta en större och viktigare roll i världspolitiken. Samtidigt kom den ökade politiseringen av Islam och kurdernas kamp för självständighet att påverka Turkiets förmåga att anpassa sig till den nya världsordningen.

Sambandet mellan den inrikespolitiska situationen och formuleringen av utrikespolitiken var tydlig (Sayari, s. 169). Turkiets utrikespolicy under 90-talet kallades av vissa ”ny aktivism” och kännetecknades av såväl djärvhet som måttfullhet. Å ena sidan var Turkiets medverkan i Gulf-kriget i norra Irak och Syrien både djärv och riskfylld. Å andra sidan var responsen på konflikter på Balkan och i Kaukasus långt försiktigare, trots inhemska krav på att agera kraftfullt för att hjälpa ansatta muslimska och turkiska samhällen (a.a., s. 170).

Från 50-talet var Turkiets utrikespolitik mot grannarna i söder försiktig. Detta föranleddes av risken att dras in i regionala stridigheter och av hotet från Sovjetunionen som hade nära band med bl.a. Syrien. Som sista utpost i NATO:s försvar mot Öst hade Turkiet också all anledning att agera med försiktighet (Müftüler-Bac, s. 256). Den försiktiga hållningen ändrades dock under Özals styre, då Turkiet anslöts till de allierade styrkorna i Gulf-kriget (Sayari, s. 170; Müftüler-Bac, s. 260). Iraks oljeexport genom turkiska pipelines stoppades och USA tilläts använda baser i Turkiet för sina anfall. (Sayari, s. 171). Beslutet var omstritt, eftersom beslutsfattare i Turkiet trodde att Turkiet hade förlorat sin geostrategiska betydelse efter Sovjets fall vilket skulle försvaga positionen i den västliga alliansen. Många inom den militära och politiska eliten oroades för att deltagandet i den västliga alliansen skulle utsätta Turkiet för onödiga risker (a.a.).

Oavsett riskerna var deltagandet i Gulf-kriget ett sätt för Turkiet att sända budskapet att de kunde garantera en för Europa nödvändig stabilitet i regionen (Müftüler-Bac, s. 260). Turkiet har fortsatt att stärka sin roll i Mellanöstern, bl.a. genom ökad truppenärvaro. Det huvudsakliga skälet är att den kurdiska separatiströrelsen, PKK, ökade det politiska våldet efter det maktvakuum som uppstod efter Gulf-kriget. Hotbilden mot Turkiet ökade, sedan Syrien mera aktivt började stödja PKK. 1996 ingick Turkiet en pakt med Israel avsedd att sända starka signaler utåt, riktade främst mot Syrien.

Under kalla kriget existerade ingen kontakt mellan Turkiet och de centralasiatiska staterna. Detta berodde på att Sovjetunionen inte medgav sådana kontakter men också på den kemalistiska traditionen, d.v.s. republikens grundares uppfattning om att den turkiska identiteten enbart skulle stärkas inom de turkiska

gränserna (Sayari, s. 172). Efter kalla kriget blev dock relationerna genast vänligare. Länderna har gemensamma kulturella och etniska band. Dessutom har de tillsammans tillgång till stora naturtillgångar och Turkiet såg därför en möjlighet att minska beroendet av energi från Ryssland. Förhoppningarna infriades förvisso inte i förväntad utsträckning då Ryssland och Iran alltjämt är starkare spelare på den kaukasiska och centralasiatiska arenan (a.a., s. 173).

Under 90-talet gjorde den turkiska regeringen klart att den ville undvika en ”spillover”-effekt av de många oroligheterna i Kaukasus. Många med släkt i exempelvis Georgien, Tjetjenien och Azerbajdzjan ansåg att den turkiska staten skulle bistå med hjälp. Bortsett från att den turkiska regeringen ville undvika en storkonflikt med Ryssland, framhölls också vikten av att undvika en obekväm situation där man stödde separatism nära landets gränser, medan separatismen *inom* landets gränser slogs ned hårt (a.a., s. 175).

Turkiet försökte även under Balkan-kriget undvika en ”spillover”-effekt, genom att bedriva en aktiv politik i form av fredsbevarande militära insatser och diplomatiska påtryckningar. Därtill fanns ett stort intresse hos den stora del av Turkiets befolkning som hade invandrat från Balkan. Inledningsvis motsatte sig Turkiet den av EU förordade upplösningen av Jugoslavien. Detta berodde dels på att man ville undvika ökade regionala spänningar men också att den turkiska staten inte ville uppmuntra separatism. Dock ändrades Turkiets inställning sedan grymheterna som begicks mot bosniska muslimer blev kända. Den ändrade inställningen betydde starkt stöd för en NATO-ledd militär styrka och för amerikanskt deltagande, eftersom den europeiska lösningen misstroddes (a.a., s. 178).

Turkiets mer aktiva roll under 90-talet förklaras av flera faktorer. För det första oroades Turkiet av den minskade geostrategiska betydelsen. Oron förstärktes av EU:s motvilja mot ett turkiskt EU-medlemskap. För det andra tvingade politisk instabilitet, krig och etniska konflikter i närheten av landets gränser fram en aktivare politik. Möjligheten att mera aktivt delta i regionen genererades av både interna faktorer, såsom Turkiets ekonomiska och militära modernisering, och externa faktorer, bland vilka kan nämnas frånvaron av sovjetisk närvaro i regionen och att de flesta grannländerna var på tillbakagång ekonomiskt och militärt (a.a., s. 180).

3 Pragmatiska argument

Vi skall i detta avsnitt lyfta fram det sätt att argumentera på som utgår från nyttan eller onyttan av ett turkiskt medlemskap. Det största utrymmet ges säkerhetspolitiska/strategiska överväganden, som ju är typiska överväganden inom "rational choice"-teori. Säkerhetspolitiska överväganden bygger på tankar om var en politisk aktör skall placera sin lojalitet och varför. Andra typiska pragmatiska argument utgår från rent praktiska konsekvenser av ett medlemskap i EU. Bland dessa nämns oftast ekonomiska effekter, problem med harmonisering av lagstiftning samt migration. Av dessa är problem med harmonisering av lagstiftning något som förstås gäller alla kandidatländer och är inte ett argument mot turkiskt EU-medlemskap.

3.1 Säkerhetspolitiskt/strategiskt

3.1.1 Allmänna överväganden

Varje reflektion över säkerhetspolitiska och strategiska överväganden om turkiskt EU-medlemskap måste börja med landets placering. Turkiet är i sig en del av gränsen mellan Europa och Asien beläget som det är mellan Balkan, Medelhavet, Mellanöstern, Svarta Havet och de kaspiska regionerna. Turkiets läge gav under det kalla kriget landet stor strategisk betydelse.

I samband med att den bipolära världsordningen under andra halvan av 80-talet raserades genom Sovjetunionens upplösning förändrades Turkiets roll ur ett strategiskt och säkerhetspolitiskt perspektiv. Den naturliga frågan som uppkom var vad som skulle hända om övriga Europa stängde Turkiet ute från dess politiska, ekonomiska och militära integration med den Europeiska Unionen och den Europeiska Ekonomiska Gemenskapen. Dessutom låg det i Europas intresse att Turkiet inte drogs in i regionala kriser och dispyter till följd av nyligen upplösta gränser och nyuppväckt nationalism (Karasapan, s. 4).

Vid en analys av hur den bipolära världsordningens sammanfall påverkat NATO:s syfte hävdas det att syftet förändrats från försvar av territorium till ett kollektivt säkerhetsinstrument och instrument för krishantering. Turkiets inflytande vilade tidigare på dess roll som strategisk bas för NATO i förhållande till Warszapakten. Förändringen av NATO:s syfte har därför lett till att Turkiets betydelse i organisationen minskar. NATO:s utvidgning i Central- och Östeuropa har ytterligare minskat Turkiets säkerhetspolitiska inflytande. Detta blir ett argument från turkiskt håll för EU-medlemskap. På så sätt kan det minskade inflytandet kompenseras (Barber, s. 26). En annan uppfattning om Turkiet i nutida europeisk säkerhetspolitik är att dess roll är att balansera de olika krafter som

skapar motsättningar och oroligheter i det politiska vakuum som uppstod efter Sovjetunionens sorti (Müftüler-Bac, s. 257; Arikan, s. 202 f.).

Oavsett vilken roll Turkiet intar hävdas det att Turkiets geopolitiska läge talar för att EU måste finna ett sätt att hantera Turkiet. Denna åsikt hävdas också mot bakgrunden att en konflikt som omfattar Turkiet skulle involvera EU på grund av att Turkiet redan är medlemmar i NATO och Europarådet (Barber, s. 25). Med tanke på detta framstår det som viktigt, från EU:s synpunkt, att innesluta Turkiet i EU:s säkerhetsgemenskap. Vid en betraktelse av möjliga strategiska allianser framgår att det finns få seriösa alternativ till EU för Turkiets del. Ett djupare samarbete med USA/Israel anses inte rimligt (Grigoriadis, s. 150) Från Turkiskt håll har det också hävdats att det inte finns något alternativ till ett närmande till EU. Turkiets integration i EU torde under sådana omständigheter accelerera den dag det går upp för Europas ledare att endast Turkiet kan tjäna som en brygga, eller om så nödvändigt, buffertzonen, mellan Öst och Väst (Rouleau, s. 115).

EU:s utvidgning mot Öst och Sydöst har kännetecknats av stor försiktighet och ambivalens. Oron för känsliga budgetfrågor och institutionella problem, såsom förskjutning av maktbalansen österut, har tenderat att överskugga eventuella fördelar med en utvidgning (Badersten, s. 396 ff.). Flera vinster för EU kan hävdas om Svartahavsregionen hamnar under EU:s jurisdiktion. För det första kan centrala transportvägar för EU säkerställas och regleras. Dessutom kan miljöförorening i Svarta Havet och Donau kontrolleras. Större säkerhet och bättre stabilitet i regionen skulle också hjälpa till att garantera transport av energi från Öst till Väst. Utöver dessa faktorer kan bättre kontroll av Svartahavsregionen underlätta kampen mot global brottslighet, såsom droghandel, vapenhandel och trafficking (Laçiner, s. 41).

Den politiska viljan hos EU att utvidga har de senaste åren varit inriktad på de Central- och Östeuropeiska Staterna (CÖS). Oron och ambivalensen har bytts ut mot en stark uppfattning att CÖS måste inkluderas i den europeiska säkerhetsgemenskapen. Det vore värre, argumenterar man, att låta EU:s gränser åt Öst kantas av politisk instabilitet i form av flyktingar, migration, spridning av vapen, ekologiska spill effekter, organiserad brottslighet och ökad nationalism, istället för att inkludera dessa stater i den europeiska med allt vad det kan innebära (Arikan, s. 219). Det märkliga är att samma argument om gränsoroligheter används för att hålla Turkiet på avstånd. Framförallt har det uttryckts oro för migration till städer i EU av fattiga, utbildade och arbetslösa turkar (Laçiner, s. 82; Arikan, s. 243). Skillnaden i inställning torde bäst förklaras med att EU har försökt att fördröja turkiskt medlemskap i syfte att låta Turkiet närma sig EU genom fortgående samarbete. De nära relationerna skulle därför bättre integrera Turkiet i den europeiska strukturen (Arikan, s. 243).

Gränsproblem, ökad nationalism och internationell brottslighet är emellertid inte ensamma orosmoln på den europeiska horisonten. Även terrorism definieras som ett nytt hot. Här kan argumenteras för att EU har nytta av att inkludera Turkiet i sin säkerhetsgemenskap. Turkiet har under lång tid utvecklat skyddsmekanismer i form av speciella polisstyrkor för att bekämpa PKK-ledda terroristaktioner, samt utvecklat funktioner för att utöva civil kontroll över dessa styrkor. I den mån terrorism kan klassificeras som ett globalt hot, krävs också globala motåtgärder. EU har inte presenterat några förslag på sådana, men skulle kunna lära av Turkiet. Samtidigt kan den tradition av demokrati, liberalism och öppenhet som präglat det europeiska samarbetet i EU bidra till att konsolidera en

kamp mot terrorn som inte strider mot EU:s värden. Visst informationsutbyte över gränserna har förvisso ägt rum. England och Spanien har haft en samsyn på kampen mot terror. Problemet var att dessa länder också kritiserades för att därigenom göra avkall på unionens värden. I den framtida kampen mot terrorismen krävs att Europa formulerar en gemensam politik. En sådan politik bör utnyttja Turkiets mångåriga erfarenheter, men också det faktum att Turkiet, ett muslimskt land, bekämpar terrorism som i huvudsak antas emana från den muslimska världen (Bal, s. 160 ff.).

Låt oss i det följande titta lite närmare på hur debatten om ett turkiskt EU-medlemskap låter i länder som skulle påverkas av detta.

3.1.2 Förhållandet till USA

Turkiets goda samarbete med USA kan spåras tillbaka till Truman-doktrinen 1947. Denna innebar en ”containment”-politik där kommuniststaterna i världen skulle ringas in, vilket ställde krav på en förmåga att snabbt slå tillbaka i händelse av en attack mot Väst (Karasapan, s. 5; Park, s. 128).

Hur har då de senaste årens händelser påverkat USA:s syn på ett turkiskt EU-medlemskap? Svaret är att USA stöder ett turkiskt EU-medlemskap. Huvudsakligen handlar det om en vilja att hålla kvar Turkiet i Väst och samtidigt upprätthålla en muslimsk-demokratisk modell i samarbete med Väst. Ytterligare en anledning är att USA är beroende av en i Väst förankrad allierad med makt att påverka i Mellanöstern, Kaukasus och Balkan (Laçiner, s. 71).

Det finns också mer cyniska sätt att se på det amerikanska stödet för Turkiet. Risker finns att ett turkiskt medlemskap kommer att försvaga EU, genom att kraftigt anstränga EU:s ekonomiska och finansiella kapacitet. I ljuset av denna insikt kan USA:s positiva inställning till ett turkiskt medlemskap förklaras med en vilja att motarbeta EU:s utveckling mot en federal stat. Turkiet betraktas då som en trojansk häst, som stöds av USA endast för att minska hotet från ett allt starkare och mer samlat EU (Grigoriadis, s. 151).

En del menar att Turkiet inom EU kommer att verka som en röst för amerikanska intressen och således manipulera den europeiska utrikepolitiska agendan (Laçiner, s. 71). Sådana farhågor tycks utgå ifrån att Turkiet saknar egen politisk vilja, vilket hävdas exempelvis mot bakgrund av Turkiets agerande under Irakkriget. Den turkiska regeringen uttryckte stor tveksamhet inför att delta i Irakkriget 2003; en åsikt som inte överensstämde med den amerikanska synen. Den turkiska regeringen såg inte några klara strategiska fördelar av ett nytt krig mot Irak och turkiska väljare hade svårt att acceptera ett krig mot ett annat muslimskt land. Den nya regeringen var också relativt oerfaren och var inte skickad att delta i diplomati på högsta nivå, vilket hade krävts för att undvika ett deltagande. Även om Turkiet initialt uttryckte en egen politisk vilja, var det helt enkelt lättare att stå på amerikanarnas sida. Detta innebar att amerikanerna fick tillåtelse att utnyttja turkiskt territorium för sina attacker mot Irak. Dessutom sändes fredsbevarande turkiska trupper till Irak. Ändå upplevdes den inledande turkiska tveksamheten av USA som ett svek och Bushadministrationen, som före kriget hade talat om Turkiet/USA-relationen som ett ”strategic partnership”, nämnde inte termen igen (Parris, s. 143 ff.).

Argumentet att Turkiet som medlem i Europa skulle riskera att kullkasta EU:s utrikespolitik förutsätter att det finns *en* för EU-länderna gemensam agenda. Så är inte fallet vilket blev tydligt i Irakkriget, då det bildades två falanger inom EU där den ena starkt motsatte sig kriget och den andra stödde USA. Således är kritiken som bygger på att USA skulle profitera på ett turkiskt medlemskap avseende den utrikespolitiska agendan överdriven (Ibid). Särskilt verkar det vara fallet sedan Turkiet ytterligare har dragit på sig amerikanskt ogillande. Den turkiska regeringen har efter 2003 ansett det ligga i dess intresse att upprätthålla bättre relationer med Syrien och Iran. Från amerikanskt håll har denna flört med några av ”ondskans axelmakter” inte uppskattats (Park, s. 129).

3.1.3 Förhållandet till Ryssland

Ett argument för ett turkiskt medlemskap bygger på att Turkiet kan underlätta integrationen österut. Det är inte meningen att EU fullständigt skall fjärma sig från Ryssland. Snarare ligger det i alla parter intresse att öka integrationen med Ryssland.

Ett land så stort som Ryssland med mängder av olika religiösa och etniska grupper är naturligt nog en tämligen instabil region. Ryssland skulle ha stor nytta av hjälp från Turkiet och andra europeiska makter, för att förbättra relationerna mellan dessa grupper utan att skada demokratin och de mänskliga rättigheterna. Ett turkiskt medlemskap skulle kunna stärka integrationen mellan olika folkslag och följaktligen också mellan Ryssland och Europa (Laçiner s. 42).

3.1.4 Förhållandet till länderna i Mellanöstern

Ett argument för turkiskt medlemskap är dess roll som frontstat mot Mellanöstern. Före 11 september-attacken var många tveksamma till om EU verkligen gränsade till Syrien, Irak och Iran. Tysklands förre utrikesminister Joschka Fischer konstaterade t.ex. att han tidigare var skeptisk, ”men nu, är det strategiskt viktigt [...] Vår säkerhet kommer att bestämmas för åtminstone fem årtionden i den här regionen [...] oavsett om vi gillar det eller inte” (Laçiner s. 44). Således framstår ett turkiskt medlemskap som ett sätt för EU att skaffa makt och medel för att kunna påverka regionen i framtiden (a.a., s. 45).

Det har också framförts att Turkiet skulle ha bättre möjligheter att köpslå med länder i Mellanöstern och på detta sätt kunna fungera som en brygga mellan Öst och Väst. Vattentillgång är en resurs som kan användas som maktmedel i det sammanhanget. Turkiet och Iran är de enda länderna i regionen som är relativt självförsörjande avseende tillgången till dricksvatten, och framför allt i förhållande till Syrien och Irak besitter Turkiet stora vattenmängder (Dibner, s. 36). Vattnets betydelse för att säkra fred och stabilitet i regionen har påtalats av både president Bush den äldre och Gorbatjov (Müftüler-Bac, s. 264).

Vattenfrågan har också i praktiken stundtals utnyttjats som politiskt instrument. När Syrien 1993 påstods stödja den kurdiska separatist rörelsen, PKK, hotade Turkiet att strypa tillförseln av vatten från Eufrat och Tigris, vilket bidrog till en klart förstärkt handlingsposition (Müftüler-Bac, s. 263).

Turkiets vattentillgångar åtsido, framstår landets eventuella funktion som brygga mellan Europa och Mellanöstern ändå som, just, eventuell. Även om Turkiet exempelvis har haft relativt goda relationer med Iran under 90-talet kännetecknas ändå det nuvarande mellan länderna som osäkert och motsägelsefullt (Calabrese, s. 94). Vad som kan tala för att förhållandet lutar mer åt vänskaplighet än fientlighet är att en mycket stor del av Irans befolkning har azerbajjanskt turkiskt ursprung (Laçiner, s. 58).

Turkiets förhållande till Irak är också osäkert. Med tanke på rådande inbördeskrig i Irak är det svårt att spekulera i hur detta förhållande kommer att utvecklas i framtiden. Dock kan sägas att de irakiska kurderna har betraktat Turkiet som en fristad alltsedan Gulfkriget. Kurderna i Turkiet, den förtryckta minoriteten, kan således fungera som en brygga mellan Europa och Mellanöstern. Vidare har Turkiet tämligen stora möjligheter att utöva inflytande över Irak. Turkiet bedriver handel i stor utsträckning med Irak och gör stora investeringar där (Laçiner, s. 51 ff.).

Något som faktiskt talar för Turkiets roll som brygga mellan Europa och Mellanöstern är landets relationer med Israel och Palestina. Turkiet har, som ensamt muslimskt land, stort förtroendekapital i båda lägren. Turkiets historia visar att både judar och araber i det ottomanska riket tilläts leva sida vid sida. Turkiet var under nazisternas frammarsch under 30-talet en fristad för förföljda judar. Antalet judar som utnyttjade Turkiet som första landet att söka asyl i har uppskattats till ca. 100 000. Araberna har också bemötts väl i Turkiet. Under det ottomanska riket tilläts de att behålla sitt språk och sina etniska rötter (Laçiner, s.53 ff.).

Alliansen mellan Turkiet och Israel kan annars betraktas utifrån den likartade situation länderna befinner sig i; båda länderna är regionalt isolerade och söker skydda sig mot potentiella hot från Syrien och Iran. En kraftfull strategisk allians mellan Turkiet och Israel har därför stor betydelse för maktbalansen i Mellanöstern (Dibner, s. 34).

Turkiets relation med Syrien har under 70-, 80- och 90-talen varit mycket sval. Syrien stödde under dessa år vänsterradikala grupper och PKK med vapen och pengar (Laçiner, s. 60). Även om Syrien nu har upphört med detta stöd och istället sökt förbättra de ekonomiska och politiska relationerna med Turkiet samt slagit ned på terroristgrupper, återstår att se vad detta betyder för framtiden.

Eftersom de militära hoten mot Turkiet återfinns i Mellanöstern och dessa utgår från tydliga företrädare för den islamska världen anses det inte aktuellt för Turkiet att ansluta sig till islam-sidan i en konflikt mellan väst och islam. Detta gäller i synnerhet för den sekulära eliten i Turkiet som fruktar muslimska fundamentalister. Det enda hotet Turkiet kan se från väst är Grekland, men i jämförelse med hoten från kurdisk nationalism, grannländernas jakt efter vatten, och iranska massförstörelsevapen ter sig detta hot obetydligt (Dibner, s. 36).

3.1.5 Förhållandet till Centralasien

När Sovjetunionens fall ledde till ett abrupt slut för Turkiets strategiska roll i förhållande till Östeuropa öppnades i stället Turkiets ögon för de 150 miljoner personer som bebodde områdena norr om Turkiet och som talar turkiska språk (Rouleau, s. 111). De centralasiatiska staterna, Kazakstan, Uzbekistan,

Turkmenistan, Tadzjikistan och Kirgizistan har språkliga, etniska, kulturella och religiösa band med Turkiet.

Fördelarna för EU med ett turkiskt medlemskap är att de många turkiska företag som idkar handel med länderna i Centralasien kan underlätta integrationen av dessa länder i Europa (Laçiner, s. 62 f.). Ur säkerhetspolitiskt perspektiv framförs argumentet att Turkiets geografiska närhet till Kaukasus, Mellanöstern och Centralasien innebär en potentiell möjlighet för EU att inta en strategisk roll i dessa regioner (Grigoriadis, s. 153). Energipolitiken är i det sammanhanget ett avgörande verktyg för förmågan att verka strategiskt. För att kunna leverera olja från Centralasien är det nödvändigt att transporter kan ske över turkiskt territorium, något som ger Turkiet stor makt även i det sammanhanget (Dibner, s. 36).

3.2 Praktiskt

Ekonomiska effekter är, förutom de säkerhetspolitiska argumenten, det vanligaste sättet att argumentera för eller emot nya EU-medlemmar. Det argumentet har också framförts, att ett turkiskt medlemskap skulle orsaka problem med illegal migration. Vidare har oenigheten i Cypern-frågan anförts som ett argument mot turkiskt medlemskap.

3.2.1 Ekonomi

Ett EU-medlemskap kan löna sig ekonomiskt. Det finns både tillväxt- och välfärdsskäl att ansöka om medlemskap. Med sin stora jordbrukssektor kommer ett EU-medlemskap, enligt de nuvarande reglerna, att göra Turkiet till den största förmånstagaren när det gäller jordbruksstöd från EU (Flam, s. 207). Den strukturella förändring som ett medlemskap skulle kräva kan dock visa sig vara dyrköpt; förändringar kommer sannolikt leda till högre arbetslöshet i jordbruksområdena, där accepterandet av EU-normer och standarder kommer att vålla obehag för mindre turkiska företag inriktade på lokala marknader. Sociala och miljömässiga standarder avsedda för välutvecklade länder kommer troligen att leda till konkurrensmässiga nackdelar för Turkiet (Quaisser & Wood, s. 297). Exempelvis är avloppssystemen i de flesta städer mycket primitiva och når långtifrån upp till västerländsk, miljömässig standard (Flam, s. 206). Medlemskapet förutspås således få negativa effekter i jordbruksområdena, där inkomstnivåerna redan är en fjärdedel lägre än i städerna. Detta skulle i så fall få stor betydelse. År 2004 sysselsatte jordbrukssektorn så mycket som 34 % av den totala arbetskraften. Till fördelarna hör att matpriserna troligen kommer att bli lägre, vilket bidrar till att öka välståndet för turkiska konsumenter och låginkomsttagare i synnerhet (Quaisser & Wood, Arbetspapier, s. 39).

Vad har EU att vinna på ett turkiskt medlemskap, rent ekonomiskt? Jämfört med Rumänien, som från och med årsskiftet 2006/07 är EU:s nyaste medlem, är Turkiet bara marginellt sämre. Turkiet är dock ett jätteland i jämförelse.

Ekonomiskt finns det i nuläget få fördelar för EU. I själva verket, har det sagts att, ett turkiskt medlemskap kommer att anstränga EU:s budget kraftigt (Quaisser & Wood 2004, s. 298). Å andra sidan har Turkiet gjort stora framsteg för att anpassa sig Internationella Valutafondens (IMF) och Världsbankens krav (Flam, s. 207).

Helmut Kohl sammanfattade kärnfullt de ekonomiskt orienterade argumenten mot ett turkiskt medlemskap: ”Turkiet är för fattigt och för stort för att anslutas till EU” (Barber, s. 27; Laçiner, s. 82). Konsekvenserna av att ansluta Turkiet skulle vara avsevärda för EU, då Turkiets storlek och svaga ekonomi skulle rubba känsliga balanser i EU-institutioner och begränsa EU:s ekonomiska och finansiella kapacitet (Grigoriadis, s. 151; Rouleau, s. 118).

Ekonomiskt orienterade argument kan förvisso tala såväl för som emot ett turkiskt medlemskap. Å ena sidan återfinns i Turkiet ett stort utbud av arbetskraft, som vore välbehövligt för Europas i övrigt åldrande befolkning. Dessutom är Turkiet en stor och långt ifrån mättad marknad för många produkter. Å andra sidan hävdar motståndare till ett turkiskt medlemskap att konsekvenserna snarast skulle bli en omfattande migration av turkiska medborgare med liten köpkraft till välmående västeuropeiska länder, vilket enbart vore en ekonomisk börda (Grigoriadis, s. 153).

Sammanfattningsvis kan sägas att det inte tycks finnas några övervägande ekonomiska skäl mot ett turkiskt medlemskap från EU:s synpunkt. Huruvida det är positivt eller negativt med medlemskap från turkiskt håll beror givetvis på vilka sektorer man väljer att titta på. Det är inte heller sannolikt att Turkiets ansökan om medlemskap enbart grundats på en kostnad/nytta-analys, varför det är mindre intressant att spekulera i om ett medlemskap är ett vinst- eller förlustföretag, genom att räkna kronor och ören.

3.2.2 Illegal immigration

Turkiets inträde i unionen anses öka den illegala migrationen. Turkiet har omnämnts som ett av de länder som fungerar som övergångsställe för illegala immigranter som vill in i Västeuropa. Den fria rörligheten och den minimala gränskontrollen inom EU gör det viktigt att stärka EU:s externa gränser. Det är inte bara ett problem att illegala immigranter belastar de sociala systemen i länder där de inte har hemvist. Problemet är att immigrationen för somliga utgör en lukrativ verksamhet. Ofta rör det sig om människosmuggling, men det är också vanligt med s.k. human trafficking, ett problem som ingen kan ha undgått idag. För länderna i Europa blir det ett delikat problem att bestämma på vem ansvarsbördan skall falla, för att ta emot immigranter. Detta löses allt oftare på avtalsväg (Özcan, s. 97, 104, 113).

Likaväl som man kan argumentera för att Turkiet skulle riskera belasta EU, såsom ett övergångsland, kan man också hävda det motsatta och säga att ett turkiskt medlemskap skulle ge incitament för Turkiet att bättre kontrollera sina gränser (Bal, s. 121).

3.2.3 Cypern

En bra förhandlingsposition för Turkiet i de pågående förhandlingarna om medlemskap tycks villkoras av en lösning av Cypern-frågan. Frågan har betydelse för ett eventuellt turkiskt EU-medlemskap eftersom den påverkar relationerna i allmänhet mellan EU och Turkiet och mer påtagligt relationerna mellan Grekland och Turkiet. Frågan anses också kunna destabilisera hela regionen, vilket skulle påverka EU. Grekiska nationalisterna kan söka påverka EU:s hållning till Turkiet enbart utifrån cypernfrågan. Samtidigt kan Turkiska krafter som vill förhindra en modernisering av det turkiska samhället använda cypernfrågan som en förevändning för att skapa ett avbräck i relationerna mellan Turkiet och EU (Yesilada & Sozen, s. 278).

Det kan argumenteras att Cyperns medlemskap i EU torde kräva att enighet om ön kan åstadkommas. Det är dock inte klart varför oenigheten om ön skulle drabba Turkiet och inte Grekland, som uppnådde medlemsstatus trots Cypernfrågan i ett läge då landet precis hade inlett sin demokratiseringsprocess (Arikan, s. 23).

Den omtvistade ön har varit föremål för mångåriga konflikter mellan Grekland och Turkiet. Problemet började med att Cyperns grundlag om självständighet omintetgjordes för över 40 år sedan. Turkiet ingrep till en början för att skydda den turkocypriska minoriteten på ön från den grekocypriska delen av befolkningen. Situationen har därefter blivit alltmer laddad och en lösning på problemet har inte åstadkommit. Den bästa lösningen som hittills har presenterats, den s.k. *Annan*-planen, avfärdades av den turkocypriska ledaren Raul Denktash i mars 2003. Denktash vägrade att låta en folkomröstning avgöra om *Annan*-planen skulle godtas och lät istället de FN-ledda förhandlingarna om en lösning dra ut på tiden. Denktash motverkade aktivt en lösning, genom att

vägra alla kompromisser som lades fram på förhandlingsbordet. Denktash ansåg att ett EU-medlemskap för ett enat Cypern var det bästa sättet att säkra freden. Medan Denktash drog ut på förhandlingarna blev den grekcypriotiska ansökan om EU-medlemskap snabbbehandlad, eftersom något seriöst tryck inte utövades för att ett enande av Cypern skulle föregå ett inträde i unionen. Denktash var för upptagen med att dra ut på FN-förhandlingarna för att se att opinionen inom unionen svängde till grekcyprioternas favör. Det hade krävts att någon annan än Denktash, med mer kompromissvilja och trovärdighet, satt vid förhandlingsbordet. Turkiet, som stödde den turkcypriotiska sidan fick dålig publicitet och argumentet att Turkiet måste bidra till en lösning av Cypern-frågan, före ett inträde i unionen växte i styrka (Lord Hannay, s. 166 ff.).

Vid en betraktelse av Jean Monnets fredsskapande tanke som ligger bakom grundandet av EU, alltså ekonomisk integration som en väg för att göra krig otänkbara och dessutom ekonomiskt omöjliga, framträder motsvarande recept som lösning på cypernfrågan enligt förespråkare för Turkiets anslutning (Yesilada & Sozen, s. 279).

4 Värdegrundsorienterade argument

De värdegrundsorienterade argumenten bygger på en uppfattning om ”vi” och ”dem”. Samtidigt som en av tankarna med EU var att komma bort från nationalismen som präglade första delen av 1900-talet, har skapandet av unionsmedborgarskapet i Amsterdamfördraget bidragit till att konstruera en ny identitet och gemenskap och därmed också ett nytt utanförskap för dem som befinner sig utanför EU:s gränser (Bengtsson m.fl., s. 136). En del menar att Turkiet inte ”hör hemma” i Europa, för att landet inte har en europeisk historia, liknande språk eller kultur, eller samma religionsutövning. Hur gångbart är detta argument? Låt oss titta lite närmare på idén om olika värdegrunder.

Förklaringen till Turkiets orientering västerut kan sökas i sönderfallet av det ottomanska riket och övergången till republik 1923 med Mustafa Kemal (från 1933 kallad Kemal Atatürk) som landets förste president. Efter första världskrigets slut försökte Atatürk eliminera etniska och kulturella skillnader, för att på så sätt skapa den samhörighet som krävdes för att bygga en modern nation efter europeisk modell (Rouleau, s. 110). Turkiets pånyttfödelse, modernisering och demokratisering skulle kunna åstadkommas endast genom fullständig integration med den avancerade industrivärlden, med Väst och närmare bestämt Europa (a.a., s. 116). ”Kemalismen” har därefter mjukats upp något. Under 90-talet började man i Turkiet med stolthet tala om sitt ottomanska arv (a.a., s. 110).

I slutet av 1950-talet ansökte Turkiet om medlemskap i dåvarande Europeiska Ekonomiska Gemenskapen. Turkiets närmande mot Väst resulterade 1987, under Özals styre, i en ansökan om medlemskap i dåvarande EG som snabbt avslogs (Yesilada, s. 145). Uppenbarligen var Turkiet fortfarande långtifrån att ”höra hemma” i Europa.

När man säger att Turkiet inte hör hemma i Europa, vad menar man då? Vem är europé och vem är det inte? De gamla grekerna och romarna betraktade sig exempelvis inte som européer så konceptet måste ha skapats senare (Laçiner, s. 15 f.). För de flesta européer utgör förlusten av Konstantinopel (Istanbul) en stor historisk katastrof, ett nederlag för kristendomen, som aldrig har reparerats. Trots nuvarande vänliga relationer mellan Turkiet och Väst finns alltså en viss misstro, och ibland fientlighet, mot Turkiet. Detta har djupa rötter i det kristna Europas förflutna. Det var främst under medeltiden som klyftan mellan Europa och Icke-Europa skapades och misstron växte (Laçiner, s. 16). Det ottomanska riket har spelat en avgörande roll vid formandet av den europeiska identiteten. Det kristna Europa har nämligen oftast, genom historien, definierat sig självt mot bakgrund av det turkiska hotet (Laçiner, s. 17). Denna uppfattning tycks kvarstå. Mer nyligen har det t.ex. hävdats att EU:s svaga agerande i Bosnien och Kosovo för att undsätta främst utsatta muslimer är ett utslag av en allmän europeisk uppfattning att Islam inte hör hemma i Europa (Moisi, s. 47).

Att Turkiet inte ”hör hemma” i Europa är ett av de vanligaste argumenten mot turkiskt medlemskap. En av de viktigaste drivande krafterna bakom EU:s utvidningspolitik har varit att stärka den europeiska enigheten genom att

integrera historiskt och kulturellt närbesläktade europeiska stater i EU. Turkiet framstår i det sammanhanget som en mycket avlägsen släkting som ingen vill kännas vid (Arikan, s. 26). Europas kristna historia har stor betydelse för "skapandet av en europeisk identitet grundad på den delade erfarenheten av grannskap, idéer, värden och historisk interaktion" som de kristdemokratiska partierna inom EU har uttryckt det (Financial Times, 14 december 1997). Helmut Kohl har exempelvis hävdats att Turkiets bakgrund som muslimsk stat i sig är ett argument som talar mot möjligheten att Turkiet kan uppnå medlemsstatus i EU (Barber, s. 27; Lundgren, s. 121).

I motsats till uppfattningen att Turkiet diskvalificerats på grund av sin religiösa orientering noteras argument som utgår från att Turkiet innehaft en nyckelroll i den europeiska politiken under framförallt 1800-talet (Moisi, s. 47). Detta talar för att Turkiet kanske inte avviker så mycket från Europas historia som ofta framförts.

Värdegrundsorienterade argument utgår inte bara från historia utan fokuserar också på framtiden. Då talas om vilket EU som är önskvärt i framtiden, vilket innebär att debatten i viss mån är normativ. I EU/Turkiet-debatten diskuteras vilka konsekvenser en eventuell anslutning av Turkiet skulle få för EU:s framtida identitet (Grigoriadis, s. 149).

I debatten om EU:s framtida utveckling är det framför allt två skolor som tydligt skiljer sig från varandra, Eurofederalisterna, som ser EU som ett steg på vägen mot en federation, och i kontrast mot dessa de som anser att EU är det slutgiltiga steget, i ett samarbete som är av renodlad ekonomisk natur (Ibid). Eurofederalisterna argumenterar i allmänhet mot Turkiets anslutning till EU, eftersom de anser att en förutsättning för den statsbildning de strävar mot är en gemensam politisk och kulturell bakgrund. EU:s identitet utgår enligt dessa från ett judisk-kristet religiöst och grekiskt-romerskt politiskt arv, som Turkiet inte delar (Grigoriadis, s. 152).

Turkiets dilemma är alltså om landet skall betrakta sig som europeiskt eller hemmahörande i Mellanöstern. Turkiets Janusansikte visar sig genom att dess ledare i praktiken säger att turkarna är *ett* folk som hör hemma på en plats, som de vill ändra på. Den kemalistiska doktrinen som hävdar populism, republikanism, nationalism, sekularism, varaktighet och reformism, är ett gott exempel på mot varandra stående ideal. Landet representerar vad Samuel Huntington kallar ett "torn country" (=söndrat land). I artikeln "The clash of civilizations", som föregick hans bok med samma titel beskrev han att, ett "torn country" kännetecknades av ledare som eftersträvar en "bandwagoning strategy" och önskar göra sina medborgare till medlemmar av Väst, samtidigt som historian, kulturen och traditionen i landet är icke-västerländska (Huntington, s. 42.). Oberoende av hur landet kan karaktäriseras är det ett faktum att landet har orienterat sig mot ortodox religion kombinerat med en stark strävan mot en marknadsbaserad utveckling (Shankland, s. 50). Efter att Turkiet blivit medlem i OECD, NATO och EES kunde det framstå som landet officiellt blev en del av Väst (Müftüler-Bac, s. 259).

De senaste åren har den turkiska kulturella och nationella identiteten utmanats av dels en ökad islamism och dels ökat samarbete med EU. Samtidigt har den turkiska regeringen och militären fortsatt bedriva en pro-NATO-utrikespolitik (Yesilada, s. 144). Många sekulära turkar tror att ett nej till turkiskt medlemskap enbart bidrar till att stärka de politiska sympatierna för islamisterna, som länge har

argumenterat för att Turkiet borde begränsa sina relationer med Väst och istället söka närmare samarbete med de islamistiska staterna i världen (Yesilada, s. 149).

Kan en stor muslimsk befolkning skada den europeiska identiteten? Många som argumenterar för att Turkiet inte hör hemma i det västerländska, och huvudsakligen kristna, Europa hävdar att så är fallet. Argumentet att Turkiet inte skulle "höra hemma" i Europa bygger på att skillnaderna mellan européer och turkar starkt betonas. Det är idag dock svårt att utläsa en tydlig demarkationslinje mellan Turkiet och Europa, som genom omfattande handel redan är integrerade ekonomiskt. Det framstår som långt mer konstruktivt att säga att inflytande av en stor muslimsk befolkning kan bidra till att skapa samhörighet med de ca. 20 miljoner muslimer som nu bor i Europa. Turkiet kan också tjäna som en förebild för EU. I Europa har, historiskt sett, diskriminerats mellan "oss" och "dem". I Turkiet finns istället en tradition av att tillåta flera olika folkslag leva tillsammans under ett och samma tak (Laçiner, s. 21; Lundgren, s. 137).

Genom en framgångsrik anslutning av Turkiet till EU skulle det även visas att skilda historiska bakgrunder inte utgör ett hinder i integrationen mellan kulturer, och mer konkret, att en muslimsk stat kan vara fullt integrerad i västeuropeiska politiska och ekonomiska institutioner. Detta argument förs fram för en anslutning av Turkiet och skulle förklara varför även USA ger sitt kraftfulla stöd till Turkiets medlemssträvan (Grigoriadis, s. 151).

Möjligen har Turkiet uppvisat större självförtroende efter det kalla krigets slut och vågat hävda sin betydelse. Statssekreteraren i det turkiska utrikesministeriet, Onur Oymen, konstaterade att "anslutande till EU skulle inte bara innebära en ny medlem vilken som helst, utan en de viktigaste medlemmarna av Västeuropa" (Turkish Daily News, 17 Juni 1995).

Turkiets orientering mot Väst har tidigare sagts vara ett elitens påfund. Detta har ändrats. Det är inte så att det bara är den turkiska eliten som förespråkar EU-medlemskap. Både regeringen, som har en bakgrund av pro-islamism, och den republikanska oppositionen stöder EU-medlemskap. Detta visar att frågan om EU-medlemskap inte behöver vara en fråga om islam mot kristendomen (Avci, s. 65).

5 Moraliska argument

I förhållande till pragmatiska eller värdegrundsorienterade argument upptar moraliska argument en tydligt mindre del av debatten. De moraliska argumenten bygger på uppfattningen om ”det rätta”. Ur ett moraliskt perspektiv är det riktigt att utvidga EU om det bidrar till främjandet av demokrati och mänskliga rättigheter. EU betraktas i grunden som ett normbaserat system (Sjursen, s. 5). Moraliska argument utgår i allmänhet från tanken att Turkiet måste anpassas till de normer som råder i internationella sammanhang. Köpenhamnskriteriet är exempel på ett instrument för en sådan anpassning (Avci, s. 66).

Inom EU har det antagits att utvidgning är det bästa sättet att garantera stabilitet, fred och frihet och att konsolidera nyetablerade demokratier. EU skall fungera som en kraftfull idé som står för grundläggande värden. Om EU:s utvidgning åt Central- och Östeuropa uttalade kommissionen 1992: ”To consolidate their new-found liberty, and stabilize their development, is not only in their interests, but ours” (Arikan, s. 20).

Det finns förespråkare för överstatlighet och multikulturalism som anser att det är positivt att ansluta ett muslimskt land av skäl som utgår från moraliska överväganden. Enligt dessa baseras EU på liberala värden och mångfald. Turkiets anslutning garanterar enligt dessa en sekulär, inneslutande och multikulturell utveckling av EU (Grigoriadis, s. 152). Europa har förändrats många gånger och man har omvärderat äldre, förlegade principer och ersatt dem med nya. På så vis har Europa lyckats förnya sig själv. Ett Europa som tar emot Turkiet och det muslimska folket med öppna armar kan frigöra sig från det ”gamla” Europa. Det ”nya” Europa, har det sagts, borde istället bygga på gemensamma värden. Vägledande principer skall då vara mänskliga rättigheter, rättvis fördelning av välfärd, frihet, demokrat och liberal ekonomi (Laçiner, s. 18).

”Unionen bygger på principerna om frihet, demokrati, respekt för mänskliga rättigheter och de grundläggande friheterna samt på rättsstatsprincipen”. Så lyder artikel 6.1 i Fördraget om Europeiska unionen, som uttrycker den kanske djupaste, gemensamma bevekelsegrunden för de skilda nationer som skapade den europeiska unionen. Trots vikten av dessa värden, är det först på senare tid som klara kriterier för dem prövas hos kandidatländer. 1993 uppställdes Köpenhamnskriteriet, vilket uttryckte de krav som skulle ställas på potentiella medlemmar (Ministerrådet, 1993):

- Stabila institutioner som garanterar demokrati, rättssäkerhet, mänskliga rättigheter samt respekt för och skydd av minoriteter.
- En fungerande marknadsekonomi med förmåga att hantera konkurrenstrycket och marknadskrafterna inom unionen.
- Förmåga att ta på sig de skyldigheter som följer av medlemskapet inklusive en anslutning till målen med den politiska, ekonomiska och monetära unionen.

Från medlemsstaternas sida framstod Turkiet som en svag demokrati, som inte kunde garantera sina medborgare politiska och civila rättigheter.

Köpenhamnskriteriet är inte helt okontroversiellt. Det däri ingående politiska kriteriet (första punkten ovan) säger inte hur man skall bedöma ifall ett land uppfyller kraven på institutionell stabilitet, demokrati, respekt för skydd av minoriteter. Istället får man hänfälla åt kommissionens uppfattning. Denna innebär att de grundläggande kraven som kan ställas på ett kandidatland är att landet har

- ett demokratiskt konstitutionellt och rättsligt system, som garanterar grundläggande rättigheter och demokratisk pluralism utan några begränsningar;
- en representativ och en deltagande demokrati, grundad på ett flerpartisystem, respekt för mångfald och för mänskliga rättigheter;
- ett demokratiskt statskick som förutsätter maktfördelning och ett oberoende rättssystem;
- en effektiv förvaltning som lyder under rättsstatsprincipen.

Kommissionens vägledande bedömningsgrunder räcker inte långt. Det finns inga bra verktyg för att mäta de framsteg ett land har gjort. Ofta tenderar bedömningen därför att bli generell. Med tanke på att bedömningarna delvis bygger på enkätsvar från medlemsstaterna öppnas processen för partiskhet och fördomar (Arikan, s. 34 f.).

Turkiet måste under alla omständigheter göra stora förändringar för att leva upp till det politiska kriteriet. Den inrikespolitiska situationen kännetecknas inte av någon vidare stabilitet. Regeringsbildning sker vanligen genom svaga koalitioner mellan ideologiska motståndare. Situationen präglas av maktkamp och kortsiktiga, taktiska politiska manövrar (Kramer, s. 34). Den av kemalismen präglade politiska centern har utmanats av det politiska Islam, representerat av Välfärdspartiet. Kurderns krav på erkännande som en minoritet med därtill knutna rättigheter har varit högljutt (Müftüler-Bac, s. 261). Den inhemska situationen har försvårats genom separatistisk terrorism utförd av PKK (Ibid). Vidare har den kemalistiska statsdoktrinen begränsat demokratiska och civila rättigheter för det turkiska folket. Uttalanden som avviker från den officiella statsideologin i den enhetliga och sekulära kemalistiska staten kan föranleda åtal (Kramer, s. 35). Turkiet är det land som har drabbats hårdast av dessa krav vilket sannolikt utgår från att landets hårdföra politik och övertramp på mänskliga rättigheter under 90-talet i bl.a. kampen mot PKK påverkat inställningen till Turkiets ansökan (Barchard, s. 88).

För att Turkiet skall kunna spela en avgörande roll i regionen i framtiden och uppfylla det politiska Köpenhamnskriteriet krävs att de inrikespolitiska problemen bemöts. Turkiet måste bli en mer pluralistisk och demokratisk stat (Kramer, s. 35).

Den nutida behandlingen av Turkiet förefaller dock i viss mån vara orättvis och vila på djupt rotade föreställningar. Den skeptiska inställningen till Turkiet har en lång historia, som ytterst stammar från rasistisk och turkofobisk litteratur vars syfte var att motverka utvecklingen av vänskapsband mellan Turkiet och Europa (a.a., s. 90).

I diskussionen om Turkiets upprätthållande av demokratiska principer får inte heller glömmas att landet under loppet av bara ett par generationer har utvecklats till ett sekulariserat, urbant industrisamhälle med ett flerpartisystem. Sett ur det

perspektivet finns det anledning till hopp, även om problemen avseende hanteringen av mänskliga rättigheter fortfarande är omfattande och måste rättas till innan en anslutning kan bli aktuell (Rouleau, s. 118 ff.).

År 2000 kunde Europeiska kommissionen konstatera att några verkliga framsteg inte hade gjorts för att garantera kulturella rättigheter för alla turkar, oberoende av etniskt ursprung (Arikan, s. 153). Turkiets hantering av principerna om mänskliga rättigheter har vittnat om stora brister. Enligt den turkiska regeringens egna siffror för 2003 åtalades 32 tjänstemän inom rättsväsendet för tortyr det året. Av dessa dömdes fyra (Barchard, s. 96). Det finns naturligtvis all anledning för den Europeiska unionen att se allvarligt på detta

Turkiets skamfilade rykte är beroende på hur faktorer som militärens inflytande över politiken, religiös tolerans och reformer av det judiciella systemet utvecklas. Positiva tendenser saknas inte heller, exempelvis åtnjuter media en så stor frihet i landet att det existerar en diskussion om mänskliga rättigheter (Barchard, s. 103). Denna diskussion har varit välkommen och har resulterat i förändrade inställningar bland Turkiets politiker, vilket också ska ses mot bakgrunden av att innebörden av ett EU-medlemskap har diskuterats. Under slutet av 70-talet ifrågasatte inget turkiskt parti EU-medlemskap. Detta ledde i sin tur till att det inte fördes någon seriös debatt om innebörden av ett medlemskap. Under de senaste åren har det däremot skett en del förändringar då debatten varit mer seriös och levande. Efter ministerrådets möte i Helsingfors 1999 påbörjades en reformprocess som har lett till att militärens inflytande har minskat, politiskt avvikande åsikter och religiös pluralism tillåts, lagarna mot tortyr har skärpts, dödsstraffet har avskaffats och minoritetsbefolkningen har getts ökade rättigheter (Avcı, s. 67).

6 Analys

Ovan har redogjorts för hur de olika argumenten har tagit sig uttryck. I analysavsnittet är tanken att försöka besvara frågan vad syftet är med att koppla argumenten till idealtyper. Genomgången av argumenten utgår från det specifika. När vi kopplar till lyfter vi blicken en aning. Nivån blir mer generell. I detta avsnitt handlar det istället om hur olika människor ser olika på EU. Vi kan på detta vis tydligare visa hur olika argumenten låter beroende på med vilka glasögon man ser på EU. I avsnitten 3, 4 och 5 har vi redogjort för vilka åsikter som finns, utan att närmare förklara varför. Här skall vi förklara varför argumenten ser ut som de gör. Vi kommer att titta på hur de olika typerna av argument som framkommit kan rättfärdigas enligt de olika idealtyperna. I tabellen nedan återges idealtyperna med relevanta diskurser och rationalitetsbegrepp.

Idealtyp	Diskurs	Rationalitetsbegrepp	Indikator
Problemlösande Institution	Pragmatisk	Konsekvens	Nytta
Värdebaserad Gemenskap	Värdegrundsorienterad	Ändamål	Värdering
Rättighetsbaserad Institution	Moralisk	Rättfärdigande	Rättighet

Tabell 1.1. (Sjursen s 10)

6.1 EU som en problemlösande institution

Om EU betraktas som en problemlösande institution blir dess syfte att förespråka medlemsstaternas intressen. I detta fall kommer all integration att begränsas till, och i själva vara beroende av att medlemsstaterna uppfattar det som en fördel att ansluta sig till kollektiva (europeiska) lösningar snarare än nationella lösningar. Ett sådant EU kommer inte att ha överstatliga egenskaper. Institutionen EU skulle vara ett sätt att minska kostnaderna för att samarbeta länder emellan. Ett sådant EU skulle bli mycket instabilt, eftersom "kittet" som håller institutionen samman skulle vara de fortsatta förväntningarna på att samarbete och integration skulle innebära fler fördelar än nackdelar (Sjursen, s. 2).

Idealtypen *Problemlösande institution* utgår från ett ”rational-choice”-perspektiv. I detta ligger att varje val av policy kommer att utvärderas i förhållande till den förväntade nyttan. Den som argumenterar för en viss linje kommer således att försöka värdera den materiella nyttan av detta (Sjursen, s. 8).

Om vi tittar på argumenten som de framförts ovan, kan t.ex. konstateras att EU:s utvidgningspolicy åt söder och åt öster har motiverats utifrån pragmatiska argument. Säkerhetspolitiskt finns flera argument både för och emot ett turkiskt medlemskap. Problem med nya nationer, en ökad nationalism, gränskonflikter, ökad brottslighet osv. har betraktats som problem som skulle kunna öka vid ett turkiskt medlemskap. Dessa problem talar dock inte odelat mot ett turkiskt medlemskap. Förvisso torde det ligga i medlemsstaternas intresse att stänga sina gränser för problem av den här typen. Å andra sidan skulle denna typ av problem kunna lösas genom EU-medlemskap. Betraktat som en problemlösande institution, skulle EU i detta fall kunna bidra med stabilitet och främja demokratisk utveckling i Östeuropa. Häri ligger dock skillnaden mellan den pragmatiska argumentationen och den moraliska. Det kan anföras att EU borde säkra sina gränser åt Öst för att främja demokrati, för att det skulle vara moraliskt riktigt. Den pragmatiska, ”rational choice”-betonade, argumentationen utgår istället från varje medlemsstats eget behov. Ett turkiskt medlemskap måste således utvärderas i förhållande till förväntade konsekvenser av detsamma. Om en medlemsstat ser ett problem med turkiskt medlemskap som väger tyngre än den förväntade nyttan kommer ett turkiskt medlemskap inte stödjas. Som vi har kunnat se finns det också vissa betänkligheter från EU:s sida att inbjuda Turkiet i den europeiska säkerhetsgemenskapen. Turkiets nära relationer med länderna i Mellanöstern, och framförallt med Syrien och Iran, gör att det framstår som svårt att sia om var Turkiet skulle välja att placera sin lojalitet i händelse av krig eller konflikt. Samtidigt har vi kunnat konstatera att det är mycket som talar för att EU skulle tjäna på ett turkiskt medlemskap från en strategisk synpunkt. Turkiets muslimska befolkning och släktskap med de centralasiatiska staterna bör sannolikt kunna bidra till förbättrad integration mellan Europa och Mellanöstern och Centralasien. En ökad integration minskar risken för krig och konflikter, vilket torde vara själva grundtanken med EU-projektet (McCormick, s. 13; Evans, s. 17). Annorlunda uttryckt kan man säga att EU är det mest välutvecklade exemplet på regional integration. Frågan blir då hur långt man kan integrera (Jfr. McCormick, s. 25). Vidare har vi sett att det är möjligt att Turkiet skulle kunna tjäna som en frontstat mot det oroliga Mellanöstern. Detta skulle då också ligga i EU:s intresse.

De pragmatiska argumenten knutna till idealtypen *Problemlösande institution* utgår från medlemsstaternas makt och intressen. Bedömning av Turkiets kandidatur är rent instrumentell: vad kan EU tjäna på ett turkiskt medlemskap? De pragmatiska argumenten utgår mer sällan från vad Turkiet skulle tjäna på att inträda i EU, och då så sker är det främst utifrån ett ekonomiskt perspektiv. Ekonomiska aspekter kan, som vi har sett ovan, tala både för och emot turkiskt medlemskap, beroende på vilka sektorer som beaktas. De pragmatiska argumenten skjuter ibland över målet. T.ex., om ett medlemsland, A, vänder sig mot ett turkiskt medlemskap på den grunden att det skulle öka inströmningen av illegala immigranter i A, kan detta givetvis förklaras i att A:s välfärdssystem inte är skickat att hantera en stor mängd illegala immigranter. Detta skulle kanske leda till en utarmning av landets ekonomiska och politiska resurser. Det ligger i A:s intresse att motverka detta. Problemet med en sådan förklaring är att den inte lyfter fram underliggande värderingar och bara delvis förklarar A:s motvilja mot

ett turkiskt medlemskap. Varför skall EU:s utvidgningsprocess bestämmas av landet A? Varför enbart fokusera på kostnader/nytta? Att betrakta EU som en problemlösande institution förklarar mycket, men inte allt. Pragmatiska argument säger oss exempelvis inte vad Turkiets orientering mot väst beror på. Detta kanske bättre kan förklaras med de andra två idealtyperna.

6.2 EU som en värdebaserad gemenskap

Den andra idealtypen, *den värdebaserade gemenskapen*, utgår ifrån att EU skall ses som en geografiskt begränsad enhet som bygger på en gemensam känsla av identitet, en ”vi”-känsla. Enligt detta synsätt kan det gemensamma bästa väga tyngre än förväntad kostnad för en enskild medlemsstat. Följaktligen kommer ett sådant EU anta överstatliga drag (Sjursen, s. 3). Detta perspektiv skiljer sig således från den rationella approachen i föregående stycke, där ju varje medlemsstat var för sig värderar de olika konsekvenserna av ett beslut.

Argumenten som kan kopplas till *den värdebaserade gemenskapen* vilar på uppfattningar om ”vi” och ”dem”. Exempel på sådana typer av argument är religion och kultur. Argumenten är uppbyggda kring skapade känslor av skyldigheter och ansvar gentemot gemenskapen (Sjursen, s. 8 f.).

Om vi återigen tittar på utvidningen åt Öst, som huvudsakligen har motiverats utifrån pragmatiska argument, förklaras utvidningen inte enbart såsom strategiskt motiverad. Snarare är det en känsla av ”släktskap” som gör att Västeuropa känner skyldigheter mot länder i det forna Östblocket men inte mot Turkiet (Sjursen, s. 12). Det är också avsaknaden av en känsla av släktskap med Turkiet som tycks kunna förklara varför Turkiet lämnats utanför den europeiska gemenskapen. Detta får sägas bero på historiskt och religiöst präglade barriärer. Uppenbarligen har sådana argument alltså en stor inverkan på debatten, om än outtalat.

Den förhärskande turkiska uppfattningen att Turkiets framtid bestäms av ett EU-medlemskap tycks inte vara sprungen ur pragmatiska överväganden. EU-medlemskap utgör förvisso det sista steget i en lång process av integration med Väst, men det finns andra lösningar för att stärka Turkiets globala position. För det första finns en möjlighet att fördjupa det ekonomiska och politiska samarbetet med de turkisktalande f.d. sovjetiska satellitstaterna i Centralasien: Azerbajjan, Kazakstan, Kirgizstan, Turkmenistan, and Uzbekistan. För det andra kan Turkiet tjäna på att fördjupa det ekonomiska samarbetet i Svartahavsregionen. Utöver dessa två vägar finns en tredje möjlighet, som innebär att Turkiet ökar sitt militära och ekonomiska samarbete med Israel, samt förbättrar handelsrelationerna med Ryssland, Japan och USA (Yesilada, s. 155). Trots flera alternativ framstår Turkiets vilja att inträda i EU som obändig. Detta torde kunna förklaras som en strävan att ingå i den europeiska gemenskapen och bli kvitt en känsla av utanförskap. Utanförskap och avsaknaden av identitet till följd av det ottomanska rikets sönderfall tycks vara det som föranlett Turkiets orientering åt Väst. Främst har detta tagit sig uttryck i den kemalistiska statsideologin. Vad som kan konstateras är att den västliga orienteringen i huvudsak har varit ett elitens projekt och har saknat tillräcklig förankring hos folket. Tendenser till nyansering i detta avseende har kunnat skönjas på senare år (Avci, s. 65).

Till skillnad från den rationella approachen där det är förväntad nytta som avgör en aktörs inställning är det här fråga om att se på gemensamma värden. EU:s utvidgning är i allra högsta grad ett politiskt projekt, och politiska projekt bygger just på att en delad ”vi”-känsla kan användas för att ge mening åt det politiska livet, legitimera policier och skapa politiskt stöd (Lundgren, s. 132). Turkiet har ännu inte välkomnats in i den gemenskapen. Landet ses fortfarande som kluvet, som ett ”torn country”. Så länge synen på Turkiet som ett ”torn country” kvarstår tycks landets roll i en värdebaserad gemenskap vara att fungera som en brygga mellan civilisationer. En mer framkomlig väg för Turkiet är att betrakta EU som en rättighetsbaserad post-nationell institution där normer föregår både värden och nytta.

6.3 EU som en rättighetsbaserad post-nationell institution

Den sista idealtypen som presenteras här är den rättighetsbaserade post-nationella institutionen. Ett sådant EU vilar på tanken om universella rättigheter och demokratiska procedurer. Dessa principer är vägledande för all integration. Samarbete sker därför snarare på överstatlig väg, där processen syftar till att överbrygga alla typer identiter och egenintressen (Sjursen, s. 3).

Typargumenten här bygger på hänvisningar till en uppfattning om lämpligt beteende, vad som är rättfärdigt, givet en viss situation. Hänvisningarna sker ofta till uppfattningar om ”det rätta”, och andra värden och principer som uppfattas som tillhörande ett ”gott” liv (Sjursen, s. 8).

När EU betraktas som en rättighetsbaserad institution kan Köpenhamnskriteriet ses som en indikator på vad som krävs av en demokratisk stat. Under sådana omständigheter måste Turkiet anpassa sig till kriteriet, inte för att säkerställa en plats i en värdebaserad gemenskap utan för att kunna nå upp till en adekvat, internationell rättighetsstandard.

EU som en rättighetsbaserad post-nationell institution betyder att EU:s moraliska roll är inneslutande, multikulturell och vilande på liberala värden. Det skall noteras att detta argument inte utgår från en roll specifikt i förhållande till Turkiet, utan att detta är en generell uppfattning om EU:s identitet. Att EU skall ses på det här sättet bemöts inte med något annat moraliskt argument. Istället bemöts detta med värdegrundsorienterade eller pragmatiska argument. Det ligger således i sakens natur att så länge EU betraktas som en liberal institution kommer tanken att EU har en viktig moralisk roll att spela och att det europeiska samarbetet skall vila på mänskliga rättigheter inte att kunna motbevisas.

7 Avslutande synpunkter

Av vår undersökning har framkommit att det är relevant att försöka förstå EU/Turkiet-debatten utifrån tre olika perspektiv. Det är anmärkningsvärt att det som står i dagspressen oftast tycks handla om huruvida Turkiet kan garantera skydd för mänskliga rättigheter eller inte. Ibland hörs också mer pragmatiskt betonade argument, men då oftast utifrån vad EU har att vinna eller förlora. Mer sällan – åtminstone på politisk toppnivå – hörs argumentet att Turkiet inte hör hemma i Europa. Snarare framgår det mer eller mindre implicit. Det förefaller inte vara rumsrent att dra gränser på det viset. Här finns naturligtvis en stor fördel i att utgå från olika idealtyper. På så vis kan Turkiets osäkra identitet och hemlöshet bättre förstås, sett till historia, kultur och religion. Idealtyperna har också fungerat som ett sätt att bättre värdera varje argument.

Vi har arbetat efter föreställningen att varje argument för och emot turkiskt medlemskap kan ses ur olika perspektiv och därmed gestalta sig olika beroende på vem som uttalar det. Således skulle det inte vara mer konstruktivt att samla alla för-argument för sig och alla mot-argument för sig. Dessutom krävs att varje argument läses i rätt kontext. Det har inte varit vår avsikt att sätta mer tilltro till vissa argument än andra. Istället har det stora materialet som har använts fått tjäna som grund för en mångfald i debatten. Även om detta i sig kanske inte har kunnat garantera en fullständighet, så har vi förhoppningsvis kunnat göra debatten rättvisa.

8 Referenser

- Arikan, Harun, *Turkey and the EU – an awkward candidate for EU membership?*, Ashgate, England/USA 2006.
- Badersten, Björn, "Return to Europe? – Om Östeuropa, EU-utvidgning och opinioner", *Statsvetenskaplig Tidskrift* 1999, Vol. 102, Nr. 4, s. 396 ff.
- Barber, Lionel, "A Vital Interest for the EU", *European Affairs* 1997, Vol. 367, s. 25 ff.
- Bengtsson, Rikard, Ericsson, Magnus, Hall, Martin, Kronsell, Annica, *Perspektiv på världspolitik*, Studentlitteratur, Lund 2001.
- Bergström, Göran, Boréus, Kristina, *Textens mening och makt – metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Studentlitteratur, Lund 2005.
- Calabrese, John, "Turkey and Iran: limits of a stable relationship", *British Journal of Middle Eastern Studies* 1998, Vol. 25, Nr. 1, s. 75 ff.
- Dibner, Gil, "My Enemy's Enemy – Turkey, Israel and The Middle Eastern Balance of Power", *Harvard International Review* 1999, Vol. 21, Nr. 1, s. 34 ff.
- Esaiasson, Peter, Giljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Wägnerud, Lena, *Metodpraktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Norstedts Juridik, Stockholm 2005.
- Evans, Michael C., "European Union expansion: The case for the admission of Turkey", *Strategic Review* 1998, Vol. 26, Nr. 4, s. 16 ff.
- Flam, Harry, "Turkey and the EU: Politics and Economics of Accession", *CESifo Economic Studies* 2004, Vol. 50, Nr. 1, s. 171 ff.
- Grigoriadis, Ioannis, "Turkey's Accession to the European Union: Debating the Most Difficult Enlargement Ever", *SAIS Review* 2006, Vol. 26, Nr. 1, s.147 ff.
- Huntington, Samuel, "The clash of civilisations", *Foreign Affairs* 1993, Vol. 72, Nr. 3, 22 ff.
- Karasapan, Omer, "Turkey and US strategy in the age of Glasnost", *Middle East Report* 1989, s. 4 ff.
- Kramer, Heinz, "Turkey toward 2000", *The Brooking Review* 1999, Vol. 17, Nr. 3, s. 33 ff.
- Kurçu, Ertugrul, "The crisis of the Turkish State", *Middle East Report* 1996, Nr. 199, s. 2 ff.
- Laçiner, Sedat, Özcan, Mehmet, Bal, Ihsan, *European Union with Turkey – the possible impact on the European Union*, Isro, Ankara 2005.
- Lake, Michael, "Introduction", i Lake, Michael (ed), *The EU and Turkey: A Glittering Prize or a Millstone?* Federal Trust for Education and Research, London 2005.
- Lord Hannay, "Cyprus – a problem yet not solved?", i Lake, Michael (ed), *The EU and Turkey: A Glittering Prize or a Millstone?* Federal Trust for Education and Research, London 2005.
- Lundgren, Åsa, "The case of Turkey: are some candidates more 'European' than others?", i *Questioning EU enlargement – Europe in search of identity*.

- Mango, Andrew, “*The modern history of a solid country*”, i Lake, Michael (ed), *The EU and Turkey: A Glittering Prize or a Millstone?* Federal Trust for Education and Research, London 2005.
- Ministerrådets möte i Köpenhamn (Köpenhamnskriteriet), http://www.eu-upplysningen.se/templates/EUU/standardRightMenuTemplate_2314.aspx. 6 januari 2007.
- McCormick, John, *Understanding the European Union – a concise introduction*, Palgrave Macmillan, New York 2005.
- Moisi, Dominique, “*Dreaming of Europe*”, *Foreign Policy* 1999, Vol. 115, s. 44 ff.
- Müftüler-Bac, Meltem, “*Turkey’s predicament in the cold war era*”, *Futures* 1996, Vol. 28, Nr. 3, s. 255 ff.
- Park, William H., “*The security dimensions of Turkey-EU relations*”, i Lake, Michael (ed), *The EU and Turkey: A Glittering Prize or a Millstone?* Federal Trust for Education and Research, London 2005.
- Parris, Mark R., “*On the future of US-Turkish relations*”, i Lake, Michael (ed), *The EU and Turkey: A Glittering Prize or a Millstone?* Federal Trust for Education and Research, London 2005.
- Rouleau, Eric, “*The Challenges to Turkey*”, *Foreign Affairs* 1993, Vol. 72, Nr. 5, s. 110 ff.
- Quaisser, Wolfgang, Wood, Steve, “*Turkey’s EU Accession: Political, Economic and Security Considerations*”, *Intereconomics* 2004, Vol. 39, Nr. 6, s. 295 ff.
- Sayari, Sabri, “*Turkish foreign policy in the post-Cold War era: The challenges of multi-regionalism*”, *Journal of International Affairs* 2000, Vol. 54, Nr. 1, s. 169 ff.
- Shankland, David, “*Islam, politics and democracy in Turkey*”, i Lake, Michael (ed), *The EU and Turkey: A Glittering Prize or a Millstone?* Federal Trust for Education and Research, London 2005.
- Sjursen, Helene (red.), *Questioning EU enlargement – Europe i search of identity*, Routledge, England/USA/Canada 2006.
- Sjursen, Helene, “*Introduction: Enlargement and the nature of the EU polity*”, i *Questioning EU enlargement – Europe i search of identity*.
- Stone, Norman, “*Endnote: Turkey and Europe*”, i Lake, Michael (ed), *The EU and Turkey: A Glittering Prize or a Millstone?* Federal Trust for Education and Research, London 2005.
- Turkish Daily News, 17 Juni 1995.
- Yesilada, Birol A., “*The worsening EU-Turkey relations*”, *SAIS Review* 1999, Vol. 19, Nr. s. 144 ff.
- Yesilada, Birol A., Sozen “*Ahmet, Negotiating a Resolution to the Cyprus Problem: Is Potential European Union Membership a Blessing or a Curse?*”, *International Negotiation* 2002, Vol. 7, s. 261 ff.